

Розділ перший УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА

§ 1. Біля витоків національної державності

СТВОРЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

На початку 1917 р. Петроград нагадував розтривожений вулик. Доведених до відчаю робітників підтримували солдати з 200-тисячного запасного контингенту, який чекав відправлення на фронт. Перебої з постачанням продуктів харчування стали тією іскрою, від якої спалахнула революційна пожежа. Сутички на вулицях північної столиці супроводжувалися жертвами як серед поліції, так і серед робітників. У зв'язку з тимчасовим припиненням діяльності Державної Думи 27 лютого* було створено її Тимчасовий Комітет на чолі з М. Родзянком.

Одночасно виникла Рада робітничих і солдатських депутатів, що спричинило появу двовладдя. 2 березня цар зрікся престолу, а наступного дня було проголошено склад Тимчасового уряду, який мав діяти до скликання Установчих зборів.

Уже 28 лютого до України докотилися перші звістки про петроградські події. Дізнавшись про них, голова Комі-

* Дати до 15 лютого 1918 р. подано за юліанським календарем (старим стилем), а з 16 лютого 1918 р. — за григоріанським.

тету Південно-Західного фронту Всеросійського союзу міст Ф. Штейнгель зібрав нараду, на яку прибули передусім члени ТУП — М. Біляшівський, А. Вязлов, Д. Дорошенко, Ф. Матушевський, А. Ніковський. На цій зустрічі було вирішено розпочати консультації з представниками громадськості щодо майбутньої програми дій. З березня київські газети повідомили про падіння монархії. Це спонукало українських політичних діячів активно шукати можливості для співпраці.

У другій половині дня в українському клубі «Родина» відбулися збори, на яких були присутні представники кількох організацій. Після повідомлення С. Єфремова про «дії останніх днів» розгорнулася дискусія, в перебігу якої виникла думка про створення Центральної Ради як всеукраїнського керівного органу. Тут же було обрано ініціативну групу з десяти осіб. Але щодо принципу формування нової структури розгорілася кількаденна гостра полеміка. Представники ТУП С. Єфремов, Д. Дорошенко, А. Ніковський, Л. Старицька-Черняхівська вважали, що ядром Ради має стати ТУП, інші організації дістануть у громадах поступовців відповідне представництво. Лідери соціал-демократів, зокрема Д. Антонович, відстоювали принципово інші підходи, пропонуючи сформувати новий орган на основі пропорційного представництва різних українських політичних, кооперативних, громадських, професійних об'єднань. Оскільки в Києві на той час єдиною реальною силою було Товариство українських поступовців, Антонович, за словами М. Грушевського, «вишукав аж 13 професійних і всяких інших організацій Кисва с.-децької заїжди — до церковних хорів включно, і домагався для них представництва, аналогічного з ТУПом». Досвідчені поступовці розуміли, що спосіб формування представницького органу в майбутньому визначатиме характер його спрямування. Отже, йшлося про політичний вибір, про вартісні орієнтири Центральної Ради — ліберально-демократичні чи соціал-демократичні.

У заснованні Центральної Ради взяли участь представники різних суспільних верств і організацій: інтелігенція, військовики, студенти, робітники, православне духовицтво,

члени Українського наукового товариства, Педагогічного товариства, Товариства українських техніків та агрономів, різних гуртків і громад. ТУПівців представляли Д. Дорошенко і В. Науменко, які обіймали посади заступників Голови Ради, С. Єфремов, Д. Матушевський, О. Волошин, соціал-демократів репрезентували заступник голови Ради Д. Антонович, С. Веселовський, М. Вороний, М. Єремієв, І. Стешенко, В. Садовський. На посаду Голови Центральної Ради було обрано М. Грушевського. Така комбінація забезпечила на певний час компроміс між різними політичними силами.

Серед перших документів Центральної Ради — привітання на адресу Голови Тимчасового уряду п. Львова та міністра юстиції О. Керенського, а також відозва «До Українського народу». «Впали вікові пута, — писалося у відозві. — Прийшла воля всьому пригніченому людові, всім поневоленим націям Росії.

...Уперше, Український тридцятип'ятимільйонний народе, ти будеш мати змогу сам за себе сказати, хто ти і як хочеш жити, як окрема нація». До скликання Установчих зборів Центральна Рада закликала «спокійно, але рішуче домагатися від нового уряду всіх прав», які повинен мати український народ. «А в найближшім часі право на заведення рідної мови по всіх школах, од нижчих до вищих, по судах і всіх урядових інстанціях. З таким же спокоєм, але рішуче, домагайся, народе, того ж права для української мови від пасторів церкви, земств і всіх неурядових інстанцій на Україні.

Народе Український! Селяни, робітники, солдати, городяни, духовництво і вся українська інтелігенція!

Додержуйте спокій: не дозволяйте собі ніяких вчинків, що руйнують лад в житті, але разом щиро й уперто беріться до роботи: до гуртування в політичні товариства, культурні і економічні спілки, складайте гроші на Український національний фонд і вибирайте своїх українських людей на всі місця — організуйтесь!»

Саме організаційна робота стала найбільш примітною рисою початкового періоду Української революції. Після

того як Тимчасовий уряд змінив царський адміністративний апарат (губернатори поступилися місцем губернським комісарам, а всі посади стали виборними), до місцевих органів влади прийшли представники революційних організацій, київським губернським комісаром було призначено М. Суковкіна. На земських з'їздах обиралися губернські виконавчі комітети. До Київського виконкому було обрано М. Грушевського, Д. Дорошенка, Х. Бараповського, Д. Антоновича, П. Линниченка, А. Красовського, О. Степаненка.

В Україні виникали нові політичні партії: Соціал-демократична (під проводом В. Винниченка, Д. Антоновича, М. Порша, С. Петлюри), Соціал-революційна (М. Ковалевський, Л. Ковалів, П. Христюк, В. Залізняк, М. Шраг, О. Севрюк), Українська селянська спілка. Товариство українських поступовців було реорганізовано в Союз українських федерацістів-автономістів. Як партія української інтелігенції з досвідом дореволюційної боротьби союз відстоював ліберально-демократичні вимоги. Українська партія самостійників-соціалістів (голова — П. Макаренко, заступники — І. Луценко та М. Андрієвецький) домагалася незалежної Української республіки, а Українська демократично-хліборобська партія як основну висунула вимогу суверенності українського народу.

19 березня в Києві відбулася акція, що засвідчила піднесення українського руху. 100-тисячна маніфестація під національними прапорами пройшла вулицями міста. На майдані міської ради М. Грушевський виголосив промову, у якій закликав боротися за автономію України, учасники маніфестації присягнули на вірність ідеалам українського народу. На Софійському майдані багатотисячне віче ухвалило рішення про підтримку Тимчасового уряду, вимогу широкої автономії та скликання Установчих зборів.

Активно долучилася до політичної боротьби й українська діаспора в Росії. Ще 2 березня Тимчасовий український революційний комітет, що утворився з початком революції в Петрограді, оприлюднив звернення до української громади міста, у якому закликав її спрямувати свою енергію на завоювання «власних національно-політичних прав». Після